

Parapsykologi - overtro eller vitenskapelig realitet - et psykologisk grenseområde -

Frederick Lucius Nathanael

Når vi feirer psykologiens 100-årsdag i Norge, er det naturlig å overrekke landets første professor i psykologi Haralds Schjelderup sin fortjenestemedalje. Til ære for pioneren, som først og fremst bidro til den psykoanalytiske arv, vil jeg vise frem baksiden av hans medalje preget av en for de fleste godt skjult side av psykologiens faglandskap. Schjelderup viet betydelige deler av sin akademiske beskjeftigelse til parapsykologien, et felt som av mange avvises som psuedovitenskap, men som i nærmere øyesyn har krevet og vunnet sin vitenskapelige legitimitet som en gren av psykologien.

Det skjulte mennesket

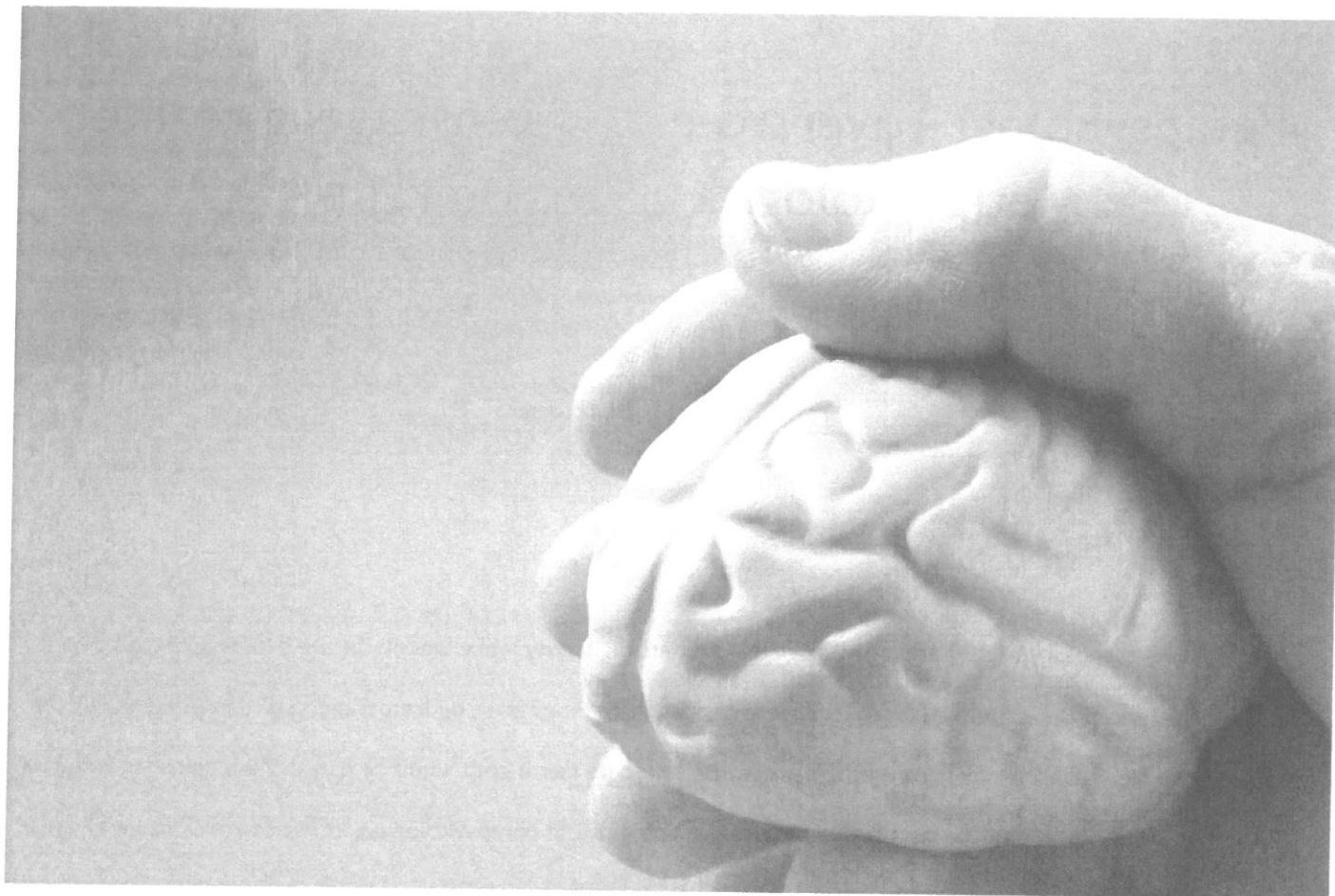
En rød tråd som går gjennom hele Schjelderups bidrag til psykologien, er interessen for menneskets opplevelse av virkelighet. I tilspisset form kommer dette til syne i hans befattelse med parapsykologien. I tillegg til arbeidet med å plassere psykoanalysen i sammenheng med resten av psykologien, fremstår dette som en hovedretning i hans verk, en retning beskrevet som "en utstrekning av læren om det ubevisste – ut over de kjente sansers virkeområde" (Bjerke 2000, s. 3777) som sjelden blir nevnt i hans biografier. Schjelderup (1984) mente at parapsykologiske fenomener spiller dypereliggende del av menneskets sjelelige virkelighet, og i sin grenspesprengende og enestående bok "Det skjulte mennesket" skriver han:

"Mennesket er noe mer enn det bevisste og førbevisste pluss driftene pluss det fortrenge: Det har mulighet for kontakt med et virkelighetsområde som har en helt annen relasjon til rom og tid enn vår sanseerfaringsverden. De to virkelighetsområder "berører" hverandre i det levende menneske, kanskje i alt liv" (Schjelderup, 1984 s. 267).

Sitatet oppsummerer hans holdning til sentrale parapsykologiske fenomener, spesielt telepati, som han viet andre halvdel av boken til i kapittelet "På grensen av det ukjente". På mange måter har hans fordomsfrie og aksepterende holdning til feltet vært banebrytende for vitenskapens forhold til parapsykologien (Bjerke, 2000). Han fremhever at tidligere ble dens fenomener blant sentrale filosofer som

Hegel, Schelling og Schopenhauer og siden en rekke fremstående leger og psykologer betraktet som kjensgjerninger. I kontrast til dette påpekte han en ignorant og avvisende holdning til feltet oppkommet de siste tiår. Schjelderup stilte seg skeptisk til at psykologien bygget sin faglige konstruksjon uten kjennskap til slike essensielle menneskelige fenomener. På tross av at feltet gradvis fikk tilskrevet pariastatus i akademien, fastholdt Schjelderup (1984) å kaste lys over de ildsjeler som i det stille fortsatte å arbeidet med feltet.

Schjelderup utfordret hva han så som sterke og gjennomgripende fordommer i akademien til parapsykologiens fenomener på grunn av deres sterke assosiasjoner til okkulte tradisjoner og overtro (Bjerke, 2000). Men et halvt

århundre senere virker en ny tidsånd å ha slått rot. I helse-Norge kan man nå ane en grensesprengende åpning for det mystiske og såkalt paranormale, som healing og klarsynthet, om man tar i betraktning klimaforandringer i offentlige debatt (Nathanael, 2009, se også Aftenposten, 2008, 2009). Og da er det kanskje på tide å slippe katta ut av sekken og komme kvakksalvere og spiritister i forkjøpet som kunnskapsleverandør på området:

"Selv om paranormale fenomener kan sies å være på et høyt subtilitetsnivå (de er for mange 'umerkelige'), har forskere studert disse i laboratorier med stringente eksperimentelle metoder og fått meget klare resultater. Eksperimentene er også gjentatt i mange laboratorier med de samme funn. Det ser ut til at telepati er en realitet, selv om de færreste akademiske psykologer liker det." (Bastiansen 2003, s. 97).

Psi og ESP

Røttene til mye av interessen for de parapsykologiske fenomenene finner man i den gamle spiritualismen som

ble avmystifisert når den såkalte psykiske forskningen begynte å anvende vitenskapelig metode i studiet av psykologiske fenomener som tilsynelatende ikke kan forklares med naturlovene (Chaplin, 1985). I 1889 foreslo den tyske filosofen M. Dessoir å ta i bruk betegnelsen parapsykologi i forskningen på paranormale fenomener, fenomener som vi for tiden ikke kan gi noen naturvitenskapelige forklaring på. Betegnelsen ser dog i dag ut til å være foreldet, skriver Brudal (1984), fordi den per se henspiller på fenomener som står utenfor psykologien.

I dagens internasjonale litteratur bruker man sekkebetegnelsen psi-fenomener om alt som ligger innenfor parapsykologiens arbeidsfelt definert som all den interaksjon mellom organismer og deres omgivelser som virker å ikke være mediert av verken organismens sensoriske eller motoriske funksjoner (Iversen, Ringstad & Ydstebø, 1983). Av psi-fenomener har man de fysiske motorisk-kinetiske og de mentale perseptuelt-kognitive. Jeg vil rette fokus på de mentale, som i moderne litteratur kalles ESP-fenomener,

extrasensory perception. Begrepet ble introdusert av J. B. Rhine i 1934 og omfatter telepati, klarsyn (clairvoyance) og prekognisjon. Rhine definerte ESP som "an organism's apparent access to external information without the use of the known senses or known means of rational inference" (ibid. s. 22).

ESP involverer som regel en mottaker og en sender hvorimellom det foregår informasjonsoverføring. Stammer slik informasjon eller inntrykk fra en annen person, snakker man om telepati, også kalt tankeoverføring som foregår uavhengig av de kjente sansene. Schjelderup (1984) mente begrepet fjernføling vil være et bedre begrep, da det mer er ubestemte inntrykk og følelser som oppfattes og ikke presise tanker, formidlet via en slags informasjonskanal montert på det underbevisste plan.

Skepsis og tabu

I mainstream psykologi virker Schjelderups interesse for parapsykologi ikke å ha fått særlig store etterdønninger, og studier viser at de fleste psykologer

er av den oppfatning at persepsjon hinsides våre fem sanser er usannsynlig og representerer en absurd hypotese (Atkinson, Smith & Hilgard, 2003) og meningsløs idé (Koestler, 1974). For selv om svært mange vil kunne fremføre en anekdote av erfaring som gir inntrykk av å være ESP, tenderer psykologer til ty til rasjonalisering og reduksjonistiske forklaringer. Å vurdere psi som reelle fenomener virker å rykke ved så grunnleggende ordensregler knyttet til virkelighetsanskuelse, at det provoserer frem hva Koestler (1974) refererer til som "det nesten pinefulle intellektuelle ubehag" (s. 20). Det er mitt inntrykk at den gjengse akademiske psykolog i positiv tale om parapsykologiske tema vil stå i fare for å stemples som useriøs og nærmest fremstå blasfemisk av mange fagfeller. For ut ifra dagens rådende medisinsk-fysikalistiske paradigme og likeledes det mekanistiske og materialistiske verdens- og menneskebilde som preger psykologien generelt, er det en seiglivet tendens til å avvise psi som nonsens og uttrykk for overtro (Brudal, 1984). Opplevelser av fenomener som synes å transcendere visse av fysiologiens begrensninger og innebære mentale prosesser uavhengig av den fysiske kroppen, har derfor i psykologien generelt blitt sett på som illusoriske og ofte patologiske, fordi bevissthet som regel forstås som noe som kun kan operere innen hjernen og nervesystemet (Bjærke, 2003; Tart, 2004) og at muligheten for psi dermed ender i et logisk problem (Koestler, 1974).

Men tar man et modig skritt utenfor mainstream og frykten for å beskyldes for å "tukle med det okkulte [...] og det overnaturlige domenet" (Koestler, 1974, s. 13), kan man finne en kraftig og vidtstrekkende gren av psykologien som frembringer stadig vitenskapelig grunnlag for studering av slike fenomener. For selv om interessen for parapsykologien kan sies å ha sprunget ut av en okkult og mystisk ramme, har det siden 1930-tallet blitt bygget opp en omfattende forskningsarena på området. Denne er blant kjenninger beksrevet som å gjøre nesten fanatisk bruk av vitenskapelig

metode av relativt høy kvalitet, ikke minst avansert statistisk, matematisk analyse, maskinell kontroll og rigide eksperimentelle design. Allikevel betyr ikke dette at den har oppnådd allmenn anerkjennelse som vitenskap i den akademiske verden (Bastiansen, 2003; Brudal, 1984; Iversen, Ringstad & Ydstebø, 1983; Koestler, 1974).

Undersøkelser har i den forbindelse funnet at akademikere er mer skeptiske til psi enn befolkningen generelt og også andre akademikere (Bem & Honorton, 1994; Dahlseng, 2006). Tatt i betraktning at parapsykologiske opplevelser viser seg å være langt mer utbredt enn de fleste vil tro (Wulff, 1997) og klassisk faglitteratur kan grave frem både åpenhet og aksepterende interesse blant representanter av psykologiens harde kjerne som S. Freud, W. James, C. G. Jung og H. J. Eysenck, blir psykologers generelle fiendtlige innstilling særlig paradoksal (Bjerke, 2000; Koestler, 1974; Wulff, 1997).

Ekstraordinære krav

Som en arv fra positivismen og behaviorismen er akademiske psykologer i det hele tatt ofte avvisende til subtile fenomener (Bastiansen, 2003). Et hinder for aksept har kanskje også vært vanskeligheten av å undersøke ESP eksperimentelt, og at fenomenene er av en slik lunefull karakter som reduserer eksperimentell forutsigbarhet. Men at enkelte psykologer virker å mene at all forskning må bygge på eksperimentelle undersøkelser (Schjelderup, 1984), vil jeg tror i dag vil være et urimelig krav å stille til en atferdsvitenskap. La meg forklare med en analogi til seksualiteten, som i likhet med ESP virker å ha sitt sete i ubevisste prosesser hinsides viljens kontroll. Bevisste forsøk på å fremkalle for eksempel orgasme og ereksjon virker ofte mot sin hensikt (Koestler, 1974). Om fenomener som telepati vanskelig lar seg fremkalle vilkårlig under eksperimentelle kriterier som forutsigelse og gjentakelse, vil dog ikke dette være noe nådestøt for parapsykologien. For uansett - selv om enkelt eksperimenter ofte mislykkes i å frembringe statistisk signifikante

resultater, viser metaanalyser at selv ved fastholdelse av kravet om repliserbarhet får man svært positive resultater (Atkinson, Smith & Hilgard, 2003). Det finnes, sett bort ifra alle usikkerhetsmomenter og svakheter, empiriske forskningsresultater som skeptikere vanskelig kan forklare hvis de ikke er villige til å hevde at det er snakk om omfattende bedrag og konspirasjon (Abelson, 2004; Koestler, 1974). Det er klart at effekter som har blitt funnet tenderer til å være små og inkonsistente og manifestasjoner forvirrende uregelmessige (Abelson, 2004; Bem & Honorton, 1994), men det virker som om tvilen omkring resultatene fastholdes som om standarder for evidens var telepati som et alternativ til telefonen og klarsyn til nyhetsmedia.

Virkelighetsanskuelse og verdensbilde

I tråd med Schjelderups bekymring, viser studier i hans ettertid å gi støtte til at det ligger visse dominerende, subtile fordommer i den akademiske psykologien som demmer opp for utviklingen og integreringen av parapsykologiens funn og kompetanse (Brudal, 1984). Blant annet har empiri funnet sammenheng mellom akademikeres oppfatninger om psi og deres livssyn og underliggende verdensbilde. På bakgrunn av dette kan man foreslå at det er førvitenskapelige oppfatninger om virkeligheten som i signifikant grad danner grunnlaget for menneskers holdninger til psi (Dahlseng, 2006). Det er ofte påstått at negative holdninger grunner i manglende kunnskap om feltet (Brudal, 1984), hvilket neppe er noen feiltakelse. Men det er interessant at studier som Dahlsengs viser at avvisning av fenomenet i større grad grunner i gapet mellom et verdensbilde hvor slike fenomener kan finnes versus ett hvor psi rett og slett ikke kan eksistere.

Tabuet er blitt forklart å vedstå på bakgrunn av at dersom påstandene om dem er reelle, om så kun ved en liten effekt, ville det kreve at vitenskapen radikalt reviderer sin virkelighetsmodell og verdensbilde. Og det er mulig

psykologien vil måtte gå mer radikalt til verks enn mange andre disipliner (Abelson, 2004; Atkinson, Smith & Hilgard, 2003; Bastiansen, 2003). Men det betyr ikke at psykologien må få lov til å gjøre seg skyldig i hva kan ligne den kirkelige inkvisisjons latterlige avvisning av det kopernikanske verdensbildet og dogmatisk uvilje til å imøtekomme vitenskapelig fremgang.

Det er også på mange måter underlig at psykologiens intellektuelle ubehag i forhold til psi delvis bygger på et argument mot fenomenens eksistens at de strider mot fysikkens grunnleggende lovmessigheter (Koestler, 1974). For den fysikken psykologien modellerer seg etter er for lengst utdatert. Det kan fort bli en ulempe med hardnakket søken etter lovmessigheter med forbilledlighet i for eksempel tyngdekraften, både fordi menneskets atferd sjelden kan uttrykkes i så bastante modeller og fordi psykologien har lidd av en manglende vilje til å følge med i utviklingen i fysikkens, medisinsens og biologiens fremgang og revidering av vitenskapens samlede kunnskap hva angår menneskenatur og verdensforståelse (Bjærke, 2003; Koestler, 1974; Rogers, 1973).

Paradigmeskifte?

Et stort antall forskere har siden 70-tallet ment at man må anse psi-fenomener som relle som ikke lenger behøver bevises eller motbevises. Den egentlige utfordringen er nå å utforske fenomenenes funksjon og hvilke implikasjoner de får for psykologien. Man står her overfor et dilemma hvor man enten må søke muligheten for en naturlig integrering av fenomenene i faget generelt, eller at man må ta på sjuvmilsstøvler og utforme radikal ny teoridannelse (Brudal, 1984). For om man fullstendig godtar eksistensen av ESP vil dette klart få store konsekvenser for den akademiske psykologien. Det bør holde å nevne metodiske konsekvenser i eksperimenter, intervjuer, observasjon og terapi med tanke på grensesprengende dimensjoner som tillegges overføring, deltakende observasjon og forventningseffekt,

for å nevne noe (Iversen, Ringstad & Ydstebø, 1983).

I parapsykologien er man fortsatt langt fra konsensus i operasjonalisering og validering av feltets ulike konstrukter og prosessene involvert. Man mangler ideelle metoder for å studere psi hinsides eksperimentsituasjonenes begrensninger, hvor man står i fare for at de fenomenene man fremkaller i slike situasjoner er lite representative for spontan psi-erfaringer i hverdagslivet (Koestler, 1974). Dette kan i sin tur kanskje være innfallsvinkelen til et fullstendig paradigmeskifte i den moderne psykologien.

Et paradigme innebærer et apparat av grunnleggende premisser og teori som ligger som forutsetninger for vitenskapelig tenkning og aktivitet. Disse sees som almenngyldige sannheter innen sin tidsepoke (Amundsen, 1981). Men i et arbeid med å skape rom for psi, står man ikke med blanke ark. For det er flere psykologer som gjennom tiden har forsøkt å utarbeide overordnet teori for å forklare fenomener som telepati. Jung (1973) har i den forbindelse utviklet hva han kaller synkronitetsteori og det a-kausale prisipp, hvilket bygger på blant annet kvantefysikk. Videre er psi blitt knyttet til astrofysikkmodeller og subatomære forhold, som har åpnet for alternative modeller for forståelse av mennesket og verden (Brudal, 1984). Med dyptloddende forandringer i moderne fysikk har common-sense begreper som kausalitet, materie, tid og rom fått svekket gyldighet, og i det subatomære og supergalaktiske området med relativitets- og kvanteteori er paradoksale strukturer blitt kjensgjerninger. Dermed snur man opp ned på grunnlaget for forestilling om psi-fenomener som ulogiske og intellektuelt ubehagelige (Koestler, 1974).

Status quo

Kritikken av psi-aversjon lagt til side, kan det nevnes at det i dag er flere involvert i psi-forskning enn noen gang tidligere. Feltet har vokst ekstremt i omfang, og på tross av fordommer er et stort antall universiteter verden

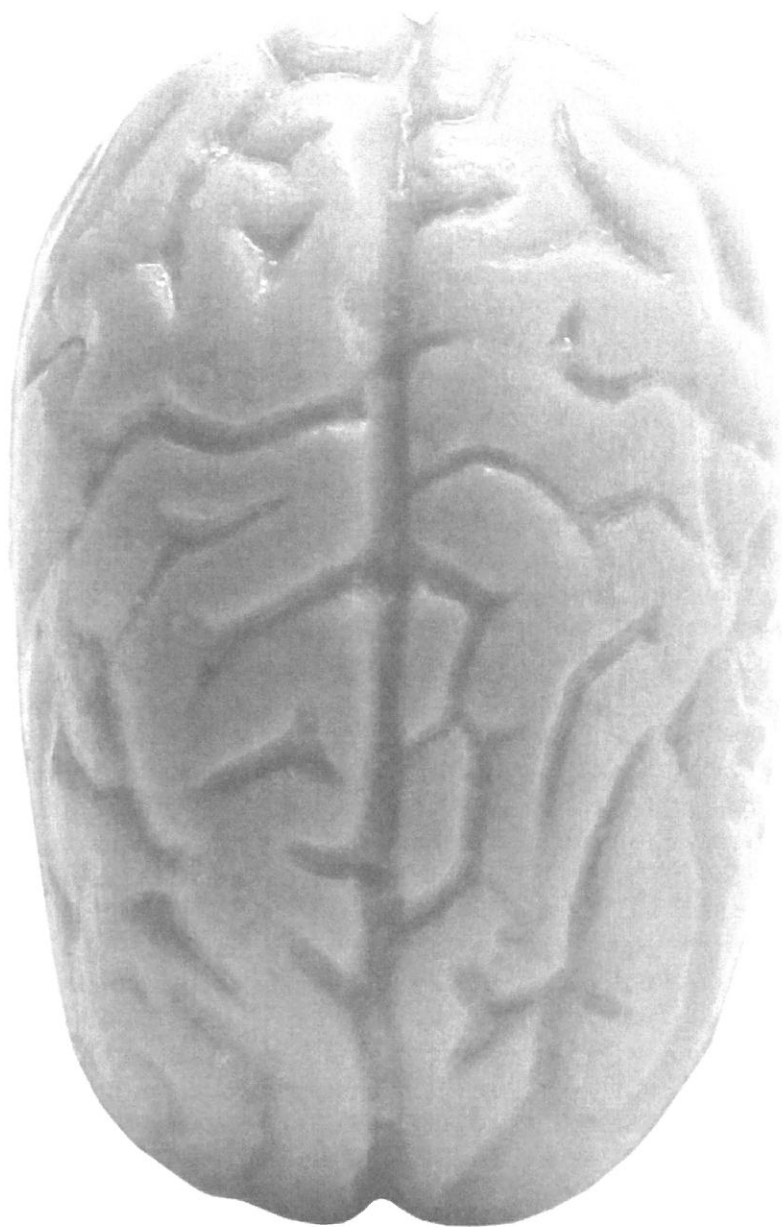
over engasjert i parapsykologisk forskning. Det er hovedsakelig USA som legger forholdene til rette, men også India og i Øst-Europa, spesielt Russland har satset på området (Iversen, Ringstad & Ydstebø, 1983; Koestler, 1974). I den senere tid har også Vest-Europa kommet på banen, og særlig har parapsykologien fått anseelse i Edinburg og i Lund i Sverige, hvor egne universitetsprofessorater er blitt opprettet i feltet.

Tidlig forskning

Frem til 1. verdenskrig er det meste av forskningen som foreligger vanskelig verifiserbare beretninger og anekdoter som mange vil finne det problematisk å forholde seg til vitenskapelig. Dessuten innebærer de ofte et religiøst-spirituellet preg og spekulative tolkninger om liv etter døden etc. Allikevel er dette materialet en gullgrube av inspirasjon for parapsykologer som kan studeres kvalitativt for å utlede hypoteser om fenomenenes natur.

J. B. Rhine

Den kanskje viktigste begivenheten i parapsykologiens historie er grunnleggingen av det parapsykologiske laboratoriet ved Duke-universitetet i 1927 som motsvar på det mekanistiske synet i psykologien. Her ble kvantitativ, statistisk fundert tilnærming tatt i bruk i stor stil. Det er særlig Rhine som fremstår som pioner i denne tradisjonene. Han tok i bruk stimulusmaterialer som lettere lot seg kvantifisere som grunnlag for informasjonsoverføring i ESP-eksperimenter. I tidligere eksperimenter hadde man brukt spillekort og tegninger som mål mottakere skulle "gjette", men så gikk man over til bruk av Zener-kort eller ESP-kort med enkle, geometriske figurer. Rhine publiserte sine første resultater etter at flere tusen forsøk var utført - gjennomgående med positive resultater (Rhine, 1936). De lange seriene med forsøk som var gjort, ga astronomiske odds mot hypotesen om at de bare dreide seg om tilfeldigheter eller flaks. Kritikken som fulgte var enorm, men Rhine og kolleger møtte den på en

saklig og nøktern måte og tok den til etterretning. Særlig interessant er studier med såkalte ESP-stjerner, individer som fikk spesielt gode resultater og tvang mange kritikere til å utelukke slumphyposen (Schjelderup, 1984). Det beste av Rhine og hans medarbeideres forskning fra 1930 til 1960 er blitt stående som klassisk, og ser selv i dag ut til å holde stand mot kritikernes forsøk på å plukke den fra hverandre (Iversen, Ringstad & Ydstebø, 1983)

Ganzfeld-prosedyren

I dag er det særlig Ganzfeld-prosedyren som dominerer i eksperimentell psi-forskning. Dette er en mild

sensorisk deprivasjonsteknikk som først ble introdusert i 1930-årene og offentlig tatt i bruk første gang i 1974 (Atkinson, Smith & Hilgard, 2003) delvis grunnet misnøye med Rhines kortgjettingsmetode (Bem, 1996). Ganzfeldmetoden er basert på en hypotese utledet fra studier på psi og endrede bevissthetstilstander. Psi-informasjon foreslås å fungere som et svakt signal som normalt maskeres av den sensoriske "støy" man omgis av i hverdagen. Mottakeren utsettes derfor i eksperimentsituasjonen for fullstendig deprivasjon av syns- og hørselsopplevelse, slik at man skaper en "stimuleringsult" som kan tenkes å gjøre organismen mer mottakelig for

psi-påvirkning (Iversen, Ringstad & Ydstebø, 1983).

De senere tiårene har det blitt produsert mengder av slike studier fra ulike laboratorier. Visse studier viser at mottakerne har gjennomsnittlig hitfrekvens på omtrent 35 %! (Bem, 1996). Spesielt signifikante resultater har man fått da Honorton gjennomførte slike eksperimenter på musikk-, drama- og dansestudenter som mottakere. Samlet sett oppnådde disse studentene en hitfrekvens på 50 %. Musikkelevne var spesielt mottakelige og oppnådde en frekvens på 75 % (Bem, 1996). Men selv om Ganzfeld-databasens positive resultater holder stand i dag, fortsetter den å være kontroversell (Bem, Palmer & Broughton, 2001).

Drømmestudier og tvillingstudier

Drømmestudier i søvnlaboratorier har også hatt stor betydning i utvikling av metoder og hypoteser i psi-forskningen. Studier fra 60- og 70-tallet med sendere som skulle utføre ESP-overføring til en mottaker i REM-søvn, viste overraskende signifikante resultater fra stringente eksperimentelle design (Bem, 1996). Siden man i parapsykologien generelt går ut på at underbevisstheten spiller en helt avgjørende rolle ved formidling av psi-informasjon, antas drømmer å være et godt studieobjekt. Det er også hevdet at type drømmer som inneholder psi-erfaring ofte har en dyptlodgende og vedvarende effekt på individenes påfølgende atferd og virkelighetsforståelse. Derav påpekes en avgjørende grunn til å fremholde forskning på psi (Fontana 2003).

Det er også foretatt forskning på tvillingtelepatisomeravensbetydning i parapsykologien med overbevisende positive resultater (Claridge, 2005). Psi-fenomener virker å forekomme best når individer befinner seg i tilstander av høy affekt, under spontane betingelser eller mellom par av individer med mer enn vanlig grad av emosjonell nærhet. I følge disse kriteriene skulle tvillinger være de ideelle subjektene å studere (Henry, 2005).

Parallele fenomener

ESP sies å være av et høyt subtiltetsnivå hvilket kompliserer kontrollerbarhet og kvantifiserbarhet. Enkeltvariabler lar seg vanskelig kontrollere for eksperimentell manipulasjon. Det meste av forskning på dette området er derfor gjenstand for bred tolkning (Iversen, Ringstad & Ydstebø, 1983). I den forbindelse tror jeg man med fordel kan undersøke ESP i lys av mer velkjente og anerkjente fenomener i psykologisk teori i retning av integrering. Her kan nevnes sosial erfaring av good vibes (Abelson, 2004), intuisjon (Brudal, 1984; Schjelderup, 1984), mind-reading (Realo, 2003; Thomas og Fletcher, 2003) ("tolkning av subtile muskulære bevegelser og andre tilskattede eller utilsiktede cues") (Chaplin, 1985) og karisma og empati (Donovan, 1998). Det er store likheter i definisjonene av disse og av ESP-fenomener, og studier viser korrelasjoner med ESP-fenomener og disse, uten at jeg skal gå videre inn på dette. Men selv om det er hevdet at ESP er reduserbart til slike sosialpsykologiske modeller, skal man være forsiktig med å konkludere kun på bakgrunn av korrelasjonsstudier med å avvise en forståelse av fenomenen som utelatende ekstreme tilfeller av slike mer kjente psykologiske prosesser (Donovan, 1998) og derved ty til ekstrem ontologisk reduksjonisme og "the-nothing-but-fallacy" (Geels, 1991).

Psykiske illusjoner og ESB – troen på det paranormale

Både i hverdagsspråk og blant akademikere virker det å være mer relevant å snakke om hvorvidt man tror eller ikke tror på ESP enn om man har erfaring med det eller ikke, som om det var et slags teologisk dogme. Og når studier avdekker at tro på psi og personlige opplevelser av fenomenene korrelerer i stor grad, gjør tolkningsproblemet det mest rasjonelt å gi etter for tvilen: Mennesker har telepatiske opplevelser som en konsekvens av hvordan vi tenker, og opprinnelsen ligger i indre prosesser, ikke særegenheter ved den observerbare verden. Det er med andre ord snakk

om feilattribuering. At opplevelser som individet ikke kan forklare rasjonelt blir subjekt for paranormale forklaringer, handler om at individet velger visse effektive heuristikker som under visse omstendigheter gir feil svar. Blackmore (1992) mener dette kan plasseres innunder psykisk illusjon, og nevner klassiske illusjoner av opplevd kontroll, kontakt, mønster og tilfeldighet, form og minner, som hun mener kan være basis for mange rapporterte spontane ESP-opplevelser. Dette genererer i sin tur tro på det paranormale. Hennes konklusjon er at man kan forvente å finne høyere forekomst av psi-opplevelser og tro på det paranormale uavhengig av om disse fenomenene faktisk forekommer eller ikke.

Et eget begrep for tro på ESP er blitt utviklet i studier av hvilke faktorer som er involvert i slik tro, ESB – extrasensible belief, en tro som går hinsides rasjonell og logisk forståelse. En slik studie fant at enkel variasjon i variabler som aktiv involvering og valg knyttet til langers illusjon av kontrollteori har enorm innvikning på tro på suksess i en klassisk telepati-setting, men som var fullstendig uavhengig av faktisk suksess. Her fikk altså sender og mottaker lov å stokke og velge zener-kort selv. En tredje variabel som også viste seg å ha stor innvirkning på ESB var good-vibing/sosiale ferdigheter, hvor subjektene forut for forsøket inngikk i en sosial interaksjon med diskusjon av telepati-teknikker for å indusere personlig kontakt og opplevelse av pseudosuksess. Slik ble den subjektive treff-frekvensen omtrent tre ganger større enn den objektive. Når ingen av de manipulerede variablene var tilstede, falt tilliten til treff nær til tilfeldig nivå (Abelson, 2004; Ayeroff & Abelson, 1976).

Sammenhengen mellom ESB og ESP er dog ikke noen avkrefting av ESP-hypotesen. For studier har også vist ESB som en faktor som styrker prestasjon på samme linje med forventningseffekten. Et slikt mønster, dog med en svak effekt, fremstår å være svært konsekvent på linje med de mest konsistente funn i eksperimentell psykologi (Donovan, 1998). Subjekter

som tror at ESP er mulig tenderer til å skåre konsistent høyere på ESP-tester enn de som ikke tror. Donovan (1998) kaller dette sheep-goat-effekten, hvor de som tror versus ikke tror ESP er mulig klassifiseres som henholdsvis "sheep" og "goats". Dette kan tolke langs en kunstner-versus-vitenskapsmann-dimensjon: Høye skår forventes mer av følsomme, kunstneriske typer, mens lave skår forventes av "kalde", kritiske personligheter (Abelson, 2004). Det kan også nevnes at selv om en viss forbedring er å vente av øving, forekommer ESP-evne, lik for eksempel musikalske evner, som en "gave" (Henry, 2005).

Grenseland og takhøyde

Et voksende forskningsmiljø verden over har siden 30-tallet hevdet at psi-fenomener er reelle. Men dette betyr på ingen måte at man siden det har kommet stort nærmere en løsningen på spørsmålet om hva disse fenomenene er og hvordan de fungerer. Fenomenene ligger relativt til dominerende virkelighetsbilde i psykologien utvilsomt i grenseland og for mange på et ukjent mørkeloft. Men jeg tror det er et uforkastelig behov for å grave dypere og bredere i dette området for stadig bedre kunne forstå oss selv og vår menneskenatur. Det bør for eksempel være en fordel å bidra til å unngå at enkeltindivider feilaktig oppfatter seg som ofre for patologiske forstyrrelser ved opplevelser av psi (Brudal, 1984). Potensialet og implikasjoner av forskningen kan være enormt om takhøyde innen mainstresampsykologien for psi heves. La med avslutte med et sitat av Freuds (1933) oppgjør med sin egen skepsis og bekymring om hvilken trussel eventuelle bevis kunne medføre: "I think otherwise now; it seems to me that one is displaying no great trust in science if one cannot rely on it to accept and deal with any occult hypothesis that may turn out to be correct" (s. 108).

Referanseliste

- Abelson, R. (2004). Good Vibes: Insights Into Belief in Mental Telepathy. I R. P. Abelson, K. P. & A. P. Gregg (Eds.) Experiments With People: Revelations from Social Psychology. (ss. 174-185). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Aftenposten, (2008). Hyret inn klarsynte for å jage vekk spøkelser. Hentet 29/1-2009 fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2755272.ece>
- Aftenposten (2009). Hanssens sønn telefonhelet av Snåsamannen. Hentet 29/1-2009 fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2887865.ece>
- Amundsen, R. (1981). Utenom-kroppslig bevissthet. En utfordring for psykologien/psykiatriens fysikalskeparadigme. Tidsskrift for Norsk psykologiforening 18, 578-583
- Atkinson, R. L., Smith, E. E. & Hilgard, E. R. (2003). Psi Phenomena. I E. Smith, S. Nolen-Hoeksema, B. Fredrickson & G. Loftus (Eds.) Atkinson & Hilgard's Introduction to Psychology (ss 240-247). Belmont, California: Wadsworth/Thomson Learning
- Ayeroff, F. & Abelson, R. P. (1976). ESP and ESB: Belief in personal success at mental telepathy. Journal of Personality and Social Psychology, 34(2), 240-247
- Bastiansen, A. (2003). Den tusende dråpe. På sporet av en humanistisk sosialpsykologi. Oslo: Pax forlag A/S.
- Bem, D. J. & Honorton, C. (1994). Doens psi exist? Psychological Bulletin 1994, 115(1), 4-18
- Bem, D. J. (1996). Ganzfeld phenomena. I G. Stein (Ed.) Encyclopedia of the Paranormal (ss. 291-296). Buffalo, NY: Prometheus Books
- Bem, D. J., Palmer, J. & Broughton, R. S. (2001). Updating the Ganzfeld Database: A victim of its own success? Journal of Parapsychology, 65(3), 207-218
- Berggraf, L., & Reme, S. E. (2006). Er religion tabu i psykologien? Norske psykologistudenters holdninger, oppfatninger og erfaringer vedrørende religion i psykologiutdanningen. Upublisert hovedoppgave. Universitetet i Bergen, Psykologisk Institutt, Bergen, Norge.
- Bjerke, E. (2000). Sigmund Freud og Harald Schjelderup – synspunkter på telepati og parapsykologi. Tidsskrift for Norsk Lægeforening, 30, 3775-3778
- Bjærke, S. (2003). Symbolet og det fraværende. En dybdepsykologisk betraktning på psykologien og det religiøse. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 40, 976-983.
- Blackmore, S. (1992). Psychic experiences: Psychic illusions. Skeptical Inquirer, 16, 367-376
- Brudal, P. J. (1984). PSI-forskning og psykologi som vitenskap. En oversiktsartikkel om de seneste 20 års utvikling innen PSI-forskning. Tidsskrift for Norsk Psykologiforening, 21 (6), 302-309
- Chaplin, J. P. (Ed.) (1985). Dictionary of Psychology (21st ed.). New York: Dell publishing,
- Claridge, G. (2005). A review of "Twin telepathy: the psychic connection". European Journal of Parapsychology, vol 20(1) 2005, s 85-86
- Dahlseng, H. (2006). Hvite kråker og sorte får - parapsykologi: troskap og vitenskap i akademia. Upublisert hovedoppgave. Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, Oslo, Norge
- Donovan, J. M. (1998). Reinterpreting telepathy as unusual experiences of empathy and charisma. Perceptual and Motor Skills, 87, 131-146
- Fontana, D. (2003). Psychology, Religion, and Spirituality. Oxford: BPS Blackwell.
- Freud, S. (1933). Dreams and the occult. I G. Devereaux (Ed.), Psychoanalysis and the occult. London: Souvenir Press.
- Henry, J. (2005). Parapsychology: Research on Exceptional Experiences. New York: Routledge, Taylor & Francis
- Iversen, E., Ringstad, H. E. & Ydstebø, R. E. (1983). Parapsykologi eller PSI-forskning. Et psykologisk grenseområde. Bergen: Sigma Forlag A/S
- Jung, C. G. (1973). Synchronicity — An Acausal Connecting Principle. Princeton, New Jersey: Princeton University Press
- Kellogg, C. E. (1936). Dr. J. R. Rhine and extra-sensory perception. Journal of Abnormal and Social Psychology, 31, 190-193
- Koestler, A. (1974). Tilfeldighetenes røtter. Oslo: H. Aschehough & Co
- Nathanael, F. L. (2009). Spirituell overgivelse og mestring. Psykologisk Tidsskrift, 01, 31-37
- Parker, A. (2004). Finns bevis for PSI? Jakten på den helige graalen i parapsykologi. Forskning. Parapsykologiska notiser och nyheter, 21
- Realo, A., Allik, J., Nölvak, A., Valk, R., Ruus, T., Schmidt, M., Eilola, T. (2003). Mind-reading ability: Beliefs and performance. Journal of Research in Personality, 37, 420-445
- Rhine, J. B. (1936). Some selected experiments in extra-sensory perception. Journal of Abnormal and Social Psychology, 31, 216-228
- Rogers, C. R. (1973). Some New Challenges. American Psychologist, 28, 379-387
- Schjelderup, H. (1984). Det skjulte mennesket. Oslo: Cappelen
- Tart, C. T. (2004). On the scientific foundation of transpersonal psychology: Contributions from parapsychology. The Journal of Transpersonal Psychology, 36 (1), 66-90.
- Thomas, G. & Garth Fletcher, G. J. O. (2003). Mind-Reading accuracy in intimate relationships: Assessing the roles of the relationship, the target, and the judge. Journal of Personality and Social Psychology, 85(6), 1079-1094
- Wulff, D. M. (1997). Psychology of Religion: Classic and Contemporary. New York: John Wiley & Sons

Frederick Lucius Nathanael avslutter denne våren mastergrad i helsepsykologi ved UiO med hovedfokus på religionspsykologi. Er med i Norsk Religionspsykologisk Fagforum og Norsk Parapsykologisk selskap. Skriver masteroppgave om religionspsykologisk, teistisk informert forståelse av spirituell overgivelse og bruk av psykospirituelle intervensjoner. Planer om forskning på spiritualitet, religiøsitet i mestrings- og utviklingspsykologisk perspektiv.